

ANKARAD, 2020; 1(1): 301-315	ankaradergisi06@gmail.com
e-ISSN: 2717-9052	DOI:

VİDİN LİVASINA BAĞLI İSFERLİK NÂHIYESİNE AİT XV. YÜZYIL MUFASSAL DEFTERİ PARÇASI

Fragment of Detailed Register from XVth Century Belonging to Svrljig District of Vidin Liva

Günümüz Türkçesine Çeviren : Ayşe KAYAPINAR*

Bulgar Çarı İvan Aleksandır'ın oğlu İvan Sratsimir'in idaresindeki Vidin Prenslığının topraklarının Osmanlı Devletinin sınırlarına kesin bir şekilde dahil edilmesi 1396 yılında yaşanan Niğbolu Savaşından sonra olmuştur. Bu tarihten sonra Vidin Prenslığının toprakları Vidin Sancağına dönüştürülmüş ve nahiyelerin şekillenmesi başlamıştır. Osmanlı tahrir defterleri incelendiğinde, günümüze kadar muhafaza edilen ve eksiksiz olan Vidin livasına ait ilk defter 1454/1455 tarihli MC O.90 numaralı icmal defteridir. Bu defter, Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Koleksiyonunda yer almaktadır. Vidin'e ait ilk olması ve Fatih döneminin başlarında tutulmuş olması sebebiyle bu defter araştırmacıların dikkatini çekmiş ve 1975 yılında bu defterin Bulgarca çevirisi ile tıpkıbasımı yapılmış⁶¹³ ve 2018 yılında da günümüz Türkçe harflerine aktarılarak yeniden yayımlanmıştır.⁶¹⁴

H. 859 (1454/1455) tarihli Vidin icmal defterinden hareketle bu tarihte Vidin Livasında Vidin, İsfelik (Svrljig), Bana (Soko Banja) ve Belgrad (Belogradçik) olmak üzere dört nahiye yer almaktadır. Ancak aynı defterde bazı yerleşim birimleri "tâbi"-i" Timok, Veleşnişniçe, Kliviye, Zagoriye, Çerna Reka gibi yerlere bağlı olarak ifade edilmiştir. Bu süreçte

* Prof. Dr., Milli Savunma Üniversitesi Kara Harp Okulu Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, akayapinar66@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-4858-2148.

⁶¹³ Duşanka Bojanić, Vidin i vidinskiyat sandjak prez 15-16 vek, ed. V. Mutafojeva-M. Staynova, Sofya 1975, 57-90. Bu kitapta verilen defterin faksimile yer yer okunaklı değildir.

⁶¹⁴ Halil İnalçık, Evgeni Raduşev, Uğur Altuğ, *Niğbolu, Fatih Sultan Mehmed Döneminde Tuna Boyunda Osmanlı Düzeni. Vidin ve Braniçeva Tahrir Defterleri, Metin ve İndeks*, Budapeşte 2018, s. 111-163.

muhtemelen henüz Timok, Veleşnişniçe, Kliviye, Zagoriye ve Çerna Reka nahiyeleri yeni yeni teşekkül etmekteydi. Nitekim bu nahiyelerin kesin olarak sınırlarının belirlenmesi 16. yüzyıl tahrir defterlerinde görülmektedir. Ancak 15. yüzyıldaki tahrir defterlerinde bu isimler henüz hususi olarak nahije terimi ile değil, “tâbi”-i” ifadesi ile zikredilerek ileride nahije olabileceklerine dair işaret edilmiştir.

Vidin Livasına dair 15. yüzyıla ait 2 adet eksiksiz icmal defteri bulunmaktadır. Birincisi, yukarıda zikrettiğimiz MC O.90 defteri ve diğeri de Maliyeden Müdevver tasnifinde yer alan ve H. 888 (1483/1484) tarihli olan MAD 1 numaralı defterdir. Bu defter henüz yayımlanmıştır. Ancak bazı çalışmalarda verileri değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.⁶¹⁵ Bu iki defter dışında gerek Bulgaristan’da gerekse Türkiye’deki arşivlerde Vidin Livası ile ilgili çok sayıda mufassal defteri parçası ile icmal defteri fragmanları bulunmaktadır. Bu fragmanlardan da bazıları yayımlanmış veya çeşitli araştırma eserlere konu olmuşlardır.⁶¹⁶

Bu çalışmada Vidin Livasına bağlı ağırlıklı olarak İsfirlik nahiyesine bağlı 4 köy, 1 mezraa ve Zagoriye’ye bağlı 1 mezraa ile Timok’a bağlı 1 mezraanın kaydının yer aldığı bir mufassal defteri parçasının çeviriyazımını gerçekleştirerek yayımlama amacındayız. Bu mufassal defteri parçası A. {DFE.d 0001 numarası ile Bab-Asafi Defterhane-i Amire Defterleri tasnifinde yer almaktadır. Defter parçasının sayfaları sonradan numaralandırılmıştır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi kataloğunda defter 857 tarihi (1453) ile tarihlendirilmiştir. Defterin ebatları 14.5x38.5 cm olup kopan dört sayfa günümüze kadar intikal etmiştir. Defterde Hicri olarak iki tarih mevcuttur. Birincisi Şevval 857 (5 Ekim 1453) ve ikincisi ise 883 (1478/1479) tarihidir. Bu tarihler aslında timarlı sipahilere bölgede timar tasarruf etmek üzere verilen beratların tarihleridir. Dolayısıyla A. {DFE.d 0001’i 1453 yerine 1478/1479’dan sonraki bir tarihle tarihlendirmek defterin şekil özelliklerine göre daha uygundur.

Aşağıda çeviriyazımını verdiğimiz A. {DFE.d 0001 numaralı Vidin mufassal defteri parçasında iki timarın kaydı bulunmaktadır. Birincisi, Timurtaşoğlu Divane Musa’nın timarıdır. Bu timara bağlı olarak İsfirlik’e tâbi Jaleva köyü ile Balloççe ve İslivik mezraalarının kaydı yer almaktadır. Diğer timar, İbrahimoğlu İbrahim, Süleyman ve Murad’a aittir. Bu timara bağlı olarak İsfirlik nahiyesine tabi Manoyilofça, Grezniçe ve Lokva köylerinin kaydı geçmektedir. Bu köylerin dışında İsfirlik’e bağlı Vişofçe,

⁶¹⁵ Ayşe Kayapınar, *Le sancak ottoman de Vidin du XVe à la fin du XVIe siècle*, İstanbul: ISISpress 2011, s. 77-117.

⁶¹⁶ Kayapınar, *a.g.e.*, s. 77-117.

Zagoriye'ye bağlı Çariçençe ve Timok'a bağlı Dragoyniçe mezraaları İbrahim, Süleyman ve Murad'ın timarına dahildir. Hatta mezraaların tasarrufu konusunda kayıta ayrıntılı bilgi yer almaktadır. Vişofçe mezraası İbrahim ve Süleyman'a ait iken, Çariçençe sadece Süleyman'ın, Dragoyniçe mezraası ise Murad'ın tasarrufundadır. Dört sayfalık bu fragmandaki bilgiler sadece bununla sınırlı değildir. Kaydı geçen köylerin vergi mükelleflerinin isimleri, vergi gelirleri, hasılatı ve mezzaların hasılatı ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Burada belirtmek gerekir ki köy sakinlerinin isimleri altında bir takım Bulgarca-Slavca kavramlar dikkat çekmektedir. Manoyilofçe karyesinin iki sakinin ismi altında "govedar" tabiri geçmektedir ki Bulgarca ve Sırpça gibi dillerde sığırtaç anlamındadır.⁶¹⁷ Ayrıca Manoyilofçe karyesinin 1 sakini, Lokva karyesinin 3 sakini "siromah" yani fakir, Osmanlıca karşılığı ile *caba* olarak nitelendirilmiştir.⁶¹⁸ Yine Manoyilofçe karyesinin 1 sakini, Lokva karyesinin 2 sakini için "Sırbın" yani Sırp olduğu belirtilmiştir.⁶¹⁹ Manoyilofçe karyesinin bir sakininin Bulgarca olarak "istar" yani ihtiyar/yaşlı ya da pîr u fânî olduğu kaydedilmiştir.⁶²⁰ *Govedar*, *istar*, *siromah* ve *Sırbın* tabirleri erken dönem Osmanlı tahrir defterlerinde geçen Bulgarca-Slavca terimlerdir.⁶²¹ Çeviriyazımı yapılan defter parçası da Slavca onomastik veri sunmaktadır. Osmanlı tahrir defterlerinde kişi adlarına yönelik veriler, özellikle Slavistik çalışmalar yapan araştırmacılar için zengin içeriktedir. Bu verilerin ayrıca değerlendirmeyi bekledikleri ifade etmek gerekir.

A. {DFE.d 1 ÇEVİRİYAZI METİN

Sayfa 1

**Timâr-ı Divane Musa veled-i Timurtaş, ber müceb-i hükm-i humâyûn.
Fi târîh-i Şevvâl 857.**

Karye-i Jaleva, timâr-ı mezkûr, tâbi'-i İsfelik

1) Yuvanko veled-i Dobromir, Ustoyan veled-i o, Radin veled-i Rayçin,
Yuvan veled-i Radeno, Yuvan veled-i Bojik, Petri veled-i Yuvan,
Nedelko veled-i Yuvan ;

⁶¹⁷ A. {DFE.d 0001, s. 2 ; Ayrıca bk. Ayşe Kayapınar, "Language as an Interaction Tool: Slavic-Bulgarian Terms in the Ottoman Tax and Cadi Registers", *International Balkan Annual Conference: Turkey&Bulgaria A Contribution to the Balkan Heritage*, ed. Özgür Kolçak Sofia 2017, s. 59.

⁶¹⁸ Kayapınar, a.g.m., s. 66.

⁶¹⁹ Kayapınar, a.g.m., s. 65.

⁶²⁰ Kayapınar, a.g.m., s. 67.

⁶²¹ Kayapınar, a.g.m., s. 57-74.

2) Radoslav veled-i Malomir, İstepan veled-i İstaniye, Ustoyan veled-i Rayeş, Lazar veled-i Rayeş, Bogdan veled-i Duçe, İvladko Gin, Radoslav İvladko ;

3) Milko veled-i Rason, İstoyan veled-i Bojik, Yuvan veled-i Boyçe, Boyçe birâder-i Radoslav, Vin veled-i Milko, Radoslav veled-i Milko, Radoslav veled-i Milko ;

4) Minko veled-i Milko, İstepan veled-i Milko, Branko veled-i İstoyan, Mihail veled-i Duçe, Radiboy veled-i İvladimir, Yuvan veled-i o, Radul veled-i Branislav ;

5) Branko veled-i Radoslav, Bradul veled-i Radoslav, Branislav veled-i Branislav, Rajka veled-i İvladislav, Bogdan birâder-i o, Pop Dobromir, Petri veled-i Radiboy ;

6) İstoyan veled-i Bayınçe, Yuvanko Gin, Ustoyan veled-i Yunak, Radiboy veled-i İstoyan, Nedelko veled-i İvoş, Lazar veled-i Yuvan, Rayka veled-i İstoyan ;

7) Ustoyan veled-i Milko, Ustoviç veled-i Rayeş, Niko veled-i Yuvan, Radiboy veled-i Radoslav, Niko veled-i Pop, Bîve Velika, Bîve Todora

Hâne	39
Mücerred	8
Bîve	2

Cem'an neferen	49	
İспенçe	1187	
Öşr-i gendüm	152	912
Öşr-i cev 2 kile	97	485
Öşr-i erzen kile	57	285
Öşr-i bağ	15 medre	600
Öşr-i mercimek		60
Öşr-i kettân		66
Öşr-i meyve		45
Öşr-i kovan		75
Öşr-i bostan		78
Resm-i hûk		60
Otluk		317

Bâd-ı hevâ	120
Hâsıl bî ispençe	3103
Yekûn ma`a ispençe	4290

Mezra`a-i Ballovçe, timâr-ı mezkûr, tâbi`-i İşferlik

Hâsıl-ı edâ tamâmen `an hâric	100
-------------------------------	-----

Mezra`a-i İslivik, mezkûrun beratında var, kendisi defterde takarrür. Yakub nâm timâr eri hem tasarruf eder dediler, görüldü. Pusta İslivik nâm mezra`a yazılmışdır ve hem berâtında var.

Cema`an

Hâsıl	4390
Fi`l-asl	2001
Ziyâde	2389

Sayfa 2

Timâr-ı İbrahim ve Süleyman ve Murad veled-i peder İbrahim, mezkûr Murad, nısfını bölüb kal`a-i mezkûra hıdmet ederler, ber müceb-i berât-ı Murad Paşa fi târîh sene süls ve semânîm ve semânemie ve İsa ve Hacı nâm erlerin timârları almub ulüfeci martoloslara ulüfelerine bedel verildi. Ve mezkûr erler İbrahim ve Süleyman hisselerine müşterek kıldılar. Ber muceb-i ferman-ı sultani.

Karye-i Manoyilofça, tabi-i İşferlik

- 1) Olivir veled-i Duşman, İvladislav veled-i Duşman, İvladislav birâder-i o, Niko birâder-i o, Bogdan birâder-i Olivir, Mladen birâder-i Olivir, Radiboy veled-i Olivir, Çesti ? veled-i İvladislav ;
- 2) Radiboy veled-i Dobruy, Ustoyan veled-i Kostandin, Branko veled-i Vitomir, Rayçe birâder-i Branko, Niko birâder-i Branko, Radoslav veled-i İvladko, Bogdan veled-i İvladko, Vin veled-i İvladko ;
- 3) Yuvan veled-i İvladko, Bogdan İstar, İstanimir veled-i Bogdan, Dabjiv veled-i Bogdan, Duşka birâder-i Bogdan, Radiboy birâder-i Duşka, Radoslav veled-i Dobruy, Yuvan veled-i Radoslav ;
- 4) Radul veled-i Radoslav, Rangele veled-i Bogdan, Dobroslav veled-i Radoslav, Ustoyan veled-i Vihna, Yuvan veled-i Ustoyan, Milka veled-i İstoyan, İvlayka veled-i İstoyan, Rayça Toma ;

5) Milan veled-i Bogdan, Yuvan veled-i o, Milan birâder-i o, Bogdan veled-i Rayka, Niko veled-i Rayka, Dobruy veled-i Rayka, Mihail veled-i Rayka igovedar, Radiboy veled-i Mihail ;

6) Radoslav veled-i İsmolan, Bone veled-i o, Radoslav veled-i İvlayka, Dar veled-i govedar, Yuvan veled-i Dar, Brenil veled-i Dare, Brenil Sırbin, Boyke Nik ;

7) Bradomir veled-i o, Radoslav veled-i Boyka, Radiboy veled-i Aldomir, Raliye veled-i Radiboy, Bogdan veled-i Radiboy, Todor veled-i Rayni, Pop Radiye, Bogdan veled-i Pop ;

8) David birâder-i Pop, Dragne birâder-i Pop, İvladislav veled-i Milko, Branko veled-i Milko, İstanko veled-i Brançe, Radul veled-i Radoslav, İstoyan veled-i Boyka, Yuvan veled-i İstoyan ;

9) İstanka veled-i İstoyan, Dane veled-i Gin, Duçe veled-i Dane, İstoyçe veled-i Mihail, Niko veled-i Mihail, İstoyan veled-i Pop, Yuvan birâder-i İstoyan, Dimitri Sırbin ;

10) Bogdan veled-i o, Anço Siromah, Dabjiv birâder-i Radiboy, İloviç veled-i İvladan, Lalçe birâder-i Dabjiv, Dobroslav veled-i Mihayil, Miloş veled-i Radoslav, Yuvan veled-i Radiç ;

11) Duşe birâder-i Radiç, Braniça veled-i İstaniç, Yuvan veled-i Dane, Donka veled-i Mihail, Bone veled-i Mihayil, Petri veled-i İstoyan, Niko veled-i Rayçin, Niko veled-i David ;

12) Radiboy veled-i Boyka, Petri birâder-i Bojidar, Yuvan veled-i Olivir, Petri veled-i Dane, Bîve Rada

Hâne		74
Mücerred		21
Bîve		1
Yekûn neferen		96

İспенçe		2381
Öşr-i gendüm kile	450	2700
Öşr-i cev kile	200	1000
Öşr-i erzen	100	500
Öşr-i bağ	200 medre	800
Sayfa 3		
Öşr-i kettân		200
Öşr-i mercimek		225

Öşr-i meyve	30
Öşr-i kovan	400
Öşr-i asiyâb bâb	30
Öşr-i bostan	148
Resm-i hûk	120
Otluk	592
Bâd-ı hevâ	265
Hâsıl bî ispençe	7010
Yekûn ma`a ispençe	9491

Karye-i Grezniçe, timâr-ı mezkûrân, tâbi`-i İsfetlik

1) İstoyan veled-i Novak, Bone birâder-i Novak, Bogdan veled-i Dabjiv, Radul veled-i Bogdan, İstanislav veled-i İstoyan, Radul veled-i İstoyan, Donçe veled-i o ;

2) Nikola veled-i pop, Yuvan veled-i Bogdan, Yuvan veled-i Pop, Bive Yuvana

Hâne	8
Mücerred	2
Bive	1
İспенçe	256
Hâsıl tahmînen	856

Karye-i Lokva, timâr-ı mezkûrân, tâbi`-i İsfetlik

1) Yuvan veled-i Dobroslav, Ustoyçe veled-i Dobroslav, Radoslav veled-i Dobroslav, Mihayil veled-i Dobroslav, Radiboy veled-i Milko, Dimitri veled-i Milutin, Dobromir damad-ı Bogdan ;

2) Branko veled-i Radomir, Yuvan veled-i Branko, Dragul veled-i Branko, Radiboy veled-i Radoslav, Radoslav veled-i Radoslav, Yuvan veled-i Radoslav, Branislav veled-i Radoslav ;

3) Milo veled-i Radoslav, İloç Siromah, Radul veled-i Radoslav, Radiboy Sırbın, Ustoyan veled-i Radiboy, Boğdan veled-i Radiboy, Radoslav veled-i Radiboy ;

4) Dobroslav veled-i Dabjiv, Yuvan veled-i Malçe, Bogdan veled-i Malçe, Radoslav birâder-i Bogoslav, Yuvan birâder-i Radoslav, Luko veled-i Radoslav, Dan veled-i Vinik ;

5) Dençe veled-i Radin, İstoyan veled-i Trane, Bogoslav Siromah, Ustoyçe veled-i o, Radoslav damad-ı Bogoslav, Nedelko veled-i o, Radiboy veled-i Yuvan ;

6) İvladislav veled-i Radiboy, Radoslav veled-i Nikola, Yuvan veled-i Nikola, Petri veled-i Nikola, Boyka veled-i Nikola, İvladislav Siromah, Niko veled-i İvladislav ;

7) Radiboy veled-i Radiç, Dimitri veled-i Branislav, Radomir veled-i Raduş, Dimitri veled-i Duşin, Niko veled-i Pop, Radul veled-i İstanislav, İvlase veled-i Radoslav ;

8) Niko veled-i Radiboy, Marko veled-i Yuvan, Radiboy veled-i Radoslav, Nikola veled-i Malçe, Bive İvlaya, Bive Boyka, Bive Ustoyana ;

Hâne	44
Mücerred	9
Bîve	3
Cem'an neferen	56
İспенçe	1343
Öşr-i gendüm 200 kile	1200
Öşr-i Cev 100 kile	500
Öşr-i erzen 60	300
Öşr-i salarlık	12 medre 48
Öşr-i kettân	120
Öşr-i mercimek	30
Öşr-i meyve	60
Öşr-i kovan	218
Öşr-i bostan	88
Resm-i hûk	50
Otluk	352
Bâd-ı hevâ	140
Hâsıl bî ispençe	3106
Yekûn ma'a ispençe	4449

Mezra`a-i Vişofçe, tâbi`-i İsfelik, mezkûr Süleyman ve İbrahim, müşterek tasarruf ederler. Mezkûr köyün ekinliğidir. Hâricden ekerler ve çayırı dâhî vardır.

Hasıl 300

Kayapınar, A. (2020). Vidin Livasına Bağlı İsfelik Nâhiyesine Ait XV. Yüzyıl Mufassal Defteri Parçası ANKARAD, 1(1), 301-315.

Mezra`a-i Çariçençe, tâbi`-i Zagoriye, hâric ez defter-i sâbık. Zamîme verilmiş, ber mûceb-i berât-ı Süleyman. Mezkûr köyün ba`zı kâfirleri bunda ekerler ve otururlar hâricden dâhî.

Hâsıl 500

Mezra`a-i Dragoyniçe, hâric ez defter-i sâbık, tâbi`-i Timok, ber mûceb-i berât-ı Süleyman Paşa. Mezkûr Murad hissesi zamîme verilmiş. Hâricden ekerler ve çayırları dâhî vardır.

Hâsıl 300

Cem`an

Kurâ 3

Mezra`a 3

Hâne 126

Mücerred 32

Bîve 5

Yekûn neferen 163

Bi`t-tassaruf

309

Cem`an

Hâsıl 15952

İспенçe 3980

Hâsıl bî ispençe 11972

Fi`l-asl 9025

Ziyâde 6927 Defter Parçasının

(A.{DFE.d 0001} Orijinal Nüshası

BÂB-I ÂSAFÎ

DEFTERHÂNE-İ ÂMİRE DEFTERLERİ

DEFTER NO:

A.{DFE.d 0001 /

درگاه مرص ولد مرطاس لعصه حکم جان ۲۰۰۰
 سوال ۸ ۵۷

زادگان مار سکره نام اسوکار

مورانه	مورانه	مورانه	مورانه	مورانه	مورانه	مورانه
مورانه	مورانه	مورانه	مورانه	مورانه	مورانه	مورانه
مورانه	مورانه	مورانه	مورانه	مورانه	مورانه	مورانه
مورانه	مورانه	مورانه	مورانه	مورانه	مورانه	مورانه
مورانه	مورانه	مورانه	مورانه	مورانه	مورانه	مورانه
مورانه	مورانه	مورانه	مورانه	مورانه	مورانه	مورانه
مورانه	مورانه	مورانه	مورانه	مورانه	مورانه	مورانه

ما ۹ - ۸
 ۱۱۸۷
 ۱۰۲
 ۹۱۳

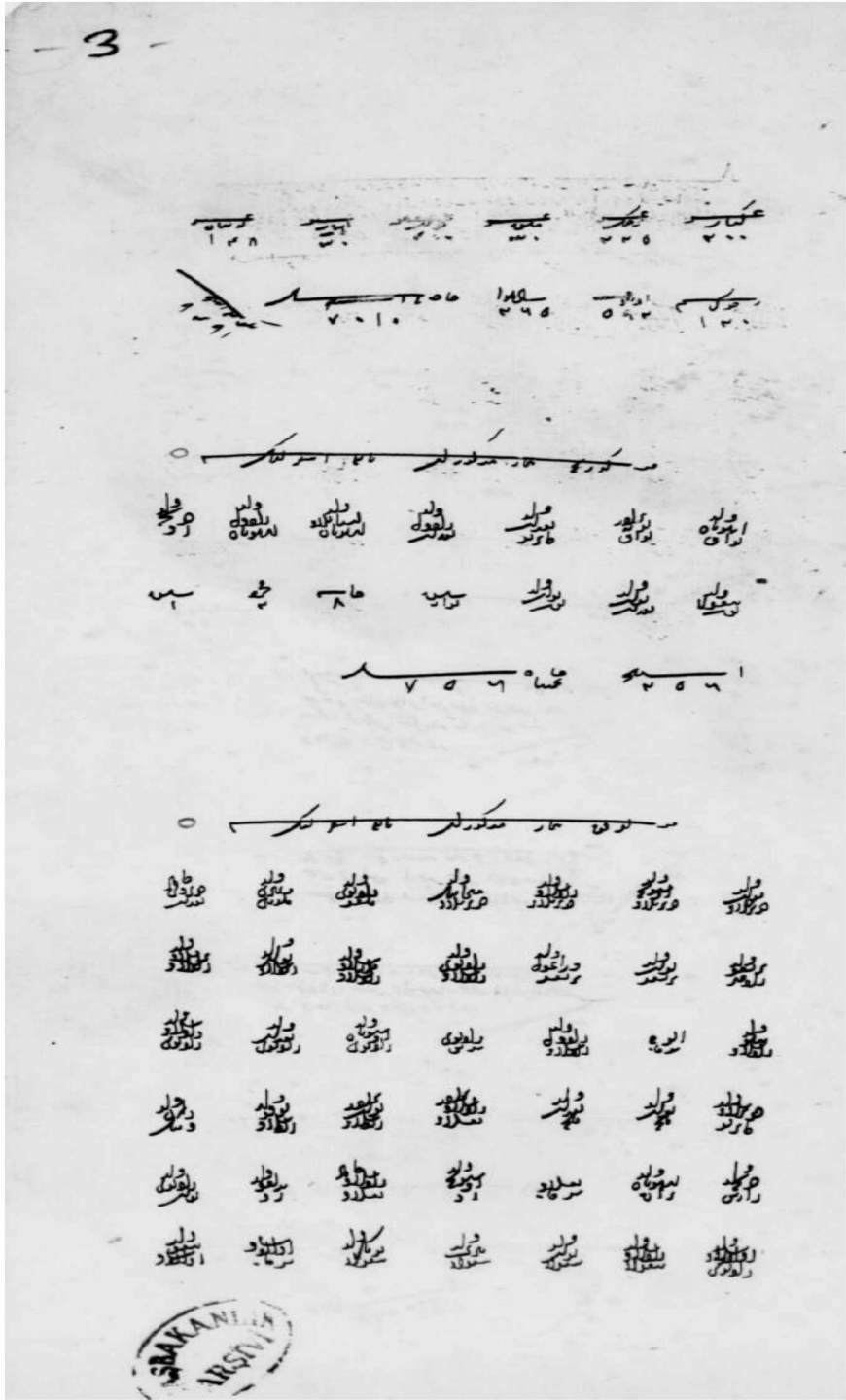
۴۳   ۴۰   ۱۰۰   ۵۷   ۸۵
 ۴۰   ۴۰   ۴۰   ۴۰   ۴۰

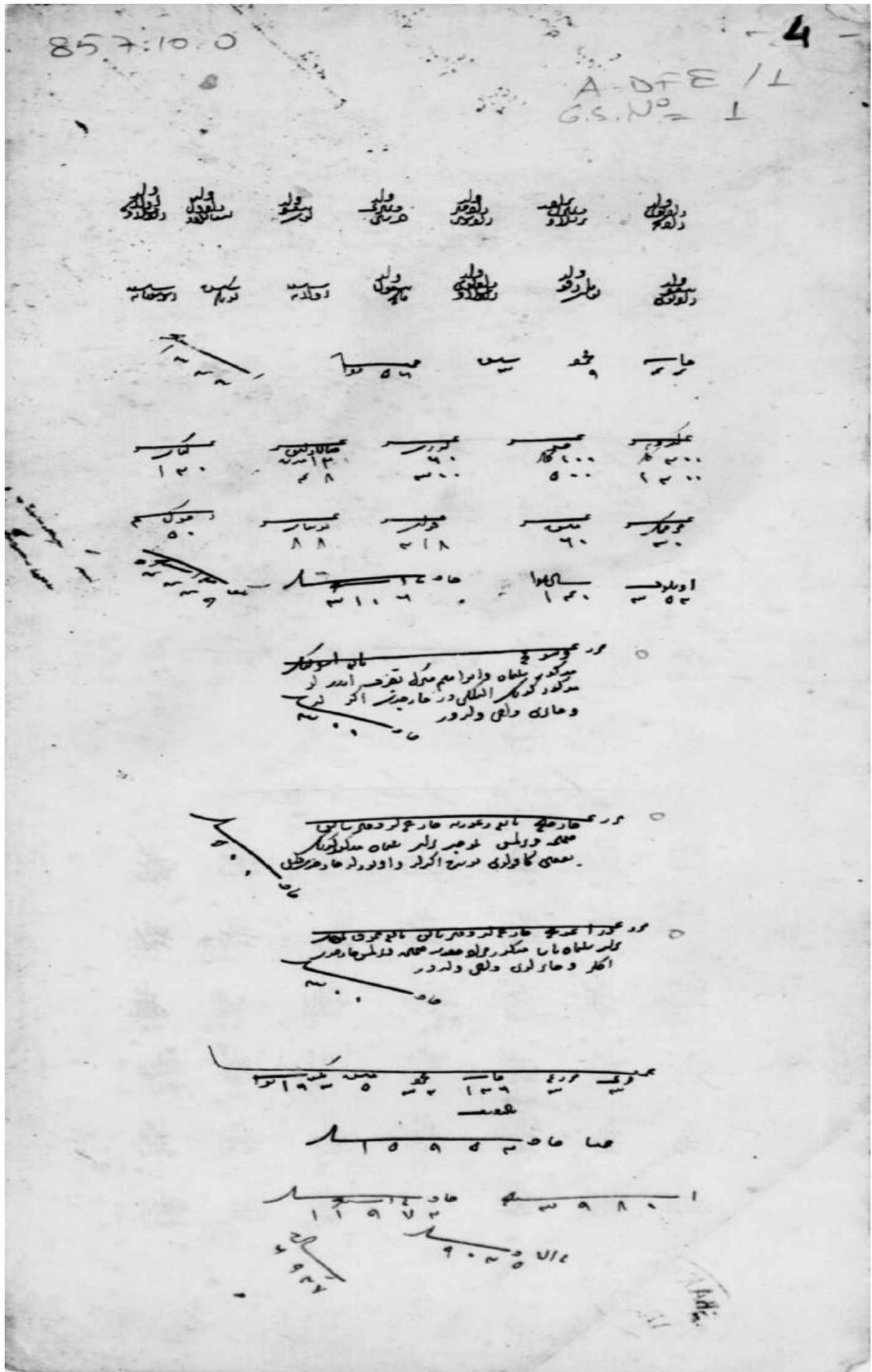
اول ۱۷   ۴۰   ۷۸   ۷۵   ۶۵

۲۰۰   ۱۰۰   ۹۰

درگاه مرص ولد مرطاس لعصه حکم جان ۲۰۰۰
 مورانه مار سکره نام اسوکار
 مورانه مار سکره نام اسوکار
 مورانه مار سکره نام اسوکار
 مورانه مار سکره نام اسوکار

DEFTER BİLGİ FORMU (BDA-17-FR-10)				TARİH : ... / ... / 200...	
KOD : A.{DFE.d		GENEL NU : 0001		ÖZEL NU :	
BÂB-I ÂSAFÎ DEFTERHÂNE-İ ÂMİRE DEFTERLERİ					
BAŞLANGIÇ TARİHİ :			BİTİŞ TARİHİ :		
ŞEKLİ : Ciltli Ciltsiz Ebrulu Ebrusuz x x			EBADI : 15 x 39		
NUMARALAMA USULÜ : Varak Sayfa x			TOPLAM SAYFA SAYISI : Numaralı : 4		
Numaralı boş sayfalar :					
Mükerrer sayfa numaraları :					
Ekler :					
Numarasız boş sayfalar (baŖta) :					
Numarasız boş sayfalar (sonda) :					
AÇIKLAMALAR :					